

2017.12.18. - Somoskőújfalu visszacsatolásának rövid története

A Cserhát-hegység északi lábánál fekvő települést, Somoskő várának tartozékaként Újfalunéven 1455-ben említik először az okiratok. Az 1800-as években Somos Újfaluné a község neve, 1906-tól, amikor körjegyzőséget kap, Somoskőújfalunak írvák. Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés Somoskőújfalut (a vele szomszédos Somoskővel együtt) Csehszlovákiának ítélte, akkor hivatalosan Somoskának nevezték. Négy évvel később a trianoni határok Magyarország és Csehszlovákia között ezen a határszakaszon módosultak – Magyarország javára.

1920 júliusában cseh rendőrség vonult be a faluba, augusztus 12-én pedig rendeletben megparancsolták, hogy „Szent István napján a magyar nemzeti jelleg mellőzendő!” Letiltották a litániában a „Magyarország védőasszonya” elmondását, elrendelték, hogy október 28-án, a Csehszlovák Köztársaság megalakulásának napján istentiszteletet tartsunk minden évben – idézi a régiektől hallott emlékeit Murányi Sándor, a Somosi Kultúráért Egyesület tagja.

Dr. Krepuska Géza, nemzetközileg ismert fülégész professzor, aki a trianoni határmódosítással elveszítette vagyonát, szerteágazó levelezésbe kezdett, sokat utazott és minden kapcsolatát latba vetette tulajdona visszaszerzése érdekében. Ezt látva, Csehszlovákia vezetése felajánlotta, svájci frankban kifizetik neki a határmódosítás okozta veszteségeket, ám a professzor ebbe nem egyezett bele.

A Budapesten élő Krepuska Géza utazásai során sok szövetségest gyűjtött, a szájhagyomány szerint mégis a tehetségének és kicsit a véletlennek köszönheti, hogy Somoskőt és Somoskőújfalut (ahol a vagyona nagy része volt) visszacsatolták Magyarországhoz. A történet nyilván részben a legendárium világához tartozik, de valamennyi igazság rejlik benne. Krepuska Géza 1921-ben állítólag sikeres műtétet hajtott végre egy angol diplomatán, aki gyógyíthatatlannak vélt fülbetegségben szenvedett. A történet szerint a hatásos műtéti beavatkozás után a diplomata megkérdezte az orvostól, mivel tartozik az operációért, mire Krepuska Géza következőképpen válaszolt: „Ah, nem volt nagy dolog. Esetleg elintézhetné érte, hogy ezt a két falut visszakaphassuk” – és megnevezte Somoskőújfalut illetve Somoskőt. Az operációt követően a határkorrekcióval megbízott bizottság tekintette meg a területet és javaslatuk alapján a Népszövetség 1923. február 15-én a Nógrád megyei Somoskőt és Somoskőújfalut Csehszlovákiától visszacsatolták Magyarországhoz. A korrekciós bizottság ezen ülésén pedig állítólag egy angol diplomata, bizonyos Charrey elnökölt.

A helyi szájhagyomány a határmódosító bizottság francia tagjáról is őriz történetet. A falu utcáin sétálva a francia küldött aggodalmaskodva megjegyezte:

– Uraim, de ha a falut visszacsatoljuk Magyarországhoz, mit szólnak hozzá majd az itt lakó szlovákok, akik hazájukban, Csehszlovákiában most végre otthon érezhetik magukat.
– Ebben a faluban nem élnek szlovákok. Ha csak egyetlen lakost is talál Somoson, aki ért szlovákul, tárgytalannak tekinthetjük az egész határmódosítást – jegyezte meg Krepuska Géza. Nosza, a francia diplomata erre gyorsan kerített egy szlovákul jól beszélő tagot, aki sorra szólította meg a somoskőújfalusiakat szlovákul, amire minden esetben csak vállvonogatás és „nem értem” volt a válasz. A meggyőző bizonyíték után a francia diplomata se akadékoskodott tovább.

A Historia domus (Háztörténet) bejegyzései hitelesen megőrizték az 1924-ben történt

eseményeket. „Február 15-én volt a hivatalos visszakapcsolása Somoskőújfalu és Somoskő községeknek Magyarországhoz. Már reggel fel volt lobogózva az egész falu, de a cseh megbízott átadó kijelentette, hogy a község még csehszlovák terület, s ezért addig át nem adja a községet, amíg a magyar zászlót le nem szedik, és így le kellett szedni a magyar lobogókat, csak azután adta át a falut a magyar megbízottnak. Az ünnepélyes átvétel csak a következő vasárnap, február 18-án volt. Diadalkapu volt készítve dr. Krepuska Géza és az iskola között. (...) Somoskőújfalu és Somoskő tehát vissza lett csatolva Magyarországhoz, de a plébánia, a templom, kántor, harangozó és a község földje cseh területen maradt, valamint Macskalyuk kőbánya, a somoskői vár, Rónapuszta, Sátoroskő-bánya, Bikkrétpuszta, Mizsere puszta, Kismalom puszta (a hozzá tartozó települések – a szerző megj.) nem lett visszacsatolva. (...) Az állami nép iskolából a tanítók mind elmentek a csehekkel és elvitték ismét az iskolából a padokat, asztalokat, kályhákat, az egész felszerelést Fülekre.”

„A második világháború utáni években nyilvánosan nem ünnepelhettük meg a visszacsatolás napját, mert az ünnepség kezdeményezőire ráaggatták a nacionalista, sovíniszta, irredenta jelzőt. Családi és baráti körökben azonban természetesen megemlékeztünk róla. Több évtizedes kényszerű hallgatás után 1999. február 14-én, a visszacsatolás 75-ik évfordulóján Angyal János, a Somoskői Váralja Egyesület elnöke kezdeményezésére határnyitással egybekötött ünnepségen Somoskő váránál közösen emlékeztünk meg a két település „hazatéréséről”. 2002-ben a Somosi Kultúráért Egyesület és a Somoskői Váraljai Egyesület közös elhatározással február 15-ét a Hazatérés Napjává nyilvánította. Azóta ez a két település ünnepnapja” – nyilatkozta lapunknak Murányi Sándor.

Mint arról korábban beszámoltunk, a magyar Országgyűlés december 12-én 177 igen szavazattal, nem szavazat és tartózkodás nélkül elfogadta a H/18302. számú, „a hazatérés falvairól” szóló határozati javaslatot, Becsó Zsolt, Balla Mihály és Balla György képviselő urak (Fidesz) önálló indítványát.

Az indítványban kezdeményezik, hogy az Országgyűlés Somoskő és Somoskőújfalu településeknek a „Hazatért falu” („Pagi ad Patriam reversi”) címet adományozza a két település 1924. február 15-i visszacsatolására emlékezve. A határozati javaslat bizottsági részletes vitájára a Nemzeti összetartozás bizottságában került sor, amely ugyancsak egyhangúlag támogatta annak elfogadását.

„Mi a hazatért falu lakói vagyunk, ami hatalmas belső erőt kölcsönöz. A kitüntető címet egyenes gerinccel kell fogadnunk akkor is, ha ténylegesen nem mi, a most élők harcoltuk ki a visszacsatolást, de próbálunk úgy élni, hogy méltók legyünk a kapott címre. Az embereknek elégük van már az ünnep nélküli világból, amikor a hét valamennyi napját egyforma, színtelen hétköznappokká akarják változtatni. Márpedig a világban mindennek rendje van, a munkának is és az ünnepeknek is. Mi itt Somoson minden évben meg fogjuk ünnepelni a Hazatérés Napját” – zárta szavait Murányi Sándor.

Farkas Ottó

2018. február 11-én megemlékezés lesz Somoskőújfaluban, hivatalosan megkapja a község a „Visszatért falu” címet és Krepuska Emlékházat avatnak. A rendezvényen részt vesz Fritsch Ottó erdőmérnök, Krepuska Géza unokája is. (a Szerk.)